

Oponentský posudek diplomové práce Martina Mejzra „Kdo nepracuje, at' nejlí“: Fenomén příživnictví v socialistickém Československu

Téma příživnictví ve výzkumu společnosti socialistického Československa nesporně má své opodstatnění, neboť v české historiografii je výzkum marginálních či marginalizovaných skupin více méně ve svých počátcích. Třeba ovšem konstatovat, že toto téma je mimořádně náročné, a to nejen z hlediska metodologického uchopení, v němž je však možné opřít se o přístupy zejména zahraničních badatelů, ale zejména z hlediska dosažitelné pramenné základny.

Cíle diplomové práce jsou vymezeny nemálo ambiciózně: 1. Analýza fenoménu příživnictví v různých rovinách (právní rámec, místní institucionální správa, mediální obraz, typologie „příživníka“). 2. Analýza disciplinární, mobilizační a legitimizační funkce vícevrstevného fenoménu „příživnictví“ v rámci nároků státní moci. 3. „Rozbor role, pozice a funkce celkové problematiky v kontextu politické, sociální, kulturní i ekonomické dynamiky raného období československé normalizace“. Tyto, dle mého názoru přespříliš rozvětvené ambice, však větším dílem zůstaly nenaplněny.

Jedna z příčin zřejmě spočívá v samé pramenné základně, její zachovalosti a zejména přístupnosti. V pojednání o pramenech na tuto okolnost je poukázáno. Nicméně i tak je zarážející, že ze 46 soudních spisů s přílohami, které měl diplomant k dispozici a které označil za „neocenitelné“, ve své práci použil jen tři. Větší prostor věnoval však zápisům komise veřejného pořádku, jejichž výpovědní hodnota, snad jen s výjimkou kvantifikace trestních činů či přestupků, je ovšem nesrovnatelně menší. To vše se promítá do příslušných kapitol předkládané práce, které vzdor deklarovaným záměrům práce jsou popisné a postrádají zobecňující závěry. Totéž platí v té části práce, která se opírá o dobový tisk – Večerní Prahu. Absence analytických přístupů a celková popisná povrchnost diplomové práce je v rozporu s obeznaností diplomanta s metodologickými přístupy a východisky německé, anglické, americké i ruské historiografie při zpracovávání fenoménu disciplinace, sociální kontroly a marginálních skupin. Diplomant jim ve své práci věnoval více než třicet stránek, vlastnímu tématu, v němž spočívá těžiště diplomové práce, jen něco přes šedesát stránek. Nevhodná disproporce je více než zřetelná, zvláště když v pojednání o jednotlivých teoriích věnuje

pozornost jen jim, aniž by vyhodnotil jejich využitelnost při zpracování deklarovaného fenoménu.

Z hlediska zvoleného tématu těžiště práce spočívá ve čtvrté až osmé kapitole, jejichž obsah příliš nekoresponduje s deklarovanými cíly diplomové práce. Čtvrtá kapitola (Od parazitů k příživníkům) nastiňuje posuny v trestání zahálky v moderní společnosti a konstruuje kontinuitu fenoménu pracovní povinnosti, dle mého názoru mnohdy nevhodně. Institut donucovaných pracoven přece nelze mechanicky ztotožňovat s institucemi zřízenými za krize s cílem zvýšit nabídku práce (s. 58). Obdobně u dekretu prezidenta republiky o všeobecné pracovní povinnosti třeba vzít v úvahu, že osoby, a to i jinde zaměstnané, mohly být povolány k výkonu jiné veřejně důležité práce, což mělo svou dobovou podmíněnost (s. 60).

Univerzální všeobecnou pracovní povinnost přece zaváděla až ústava přijatá po uchopení moci ve státě komunistickou stranou. Uvádí-li se (na s. 63), že pod skutkovou podstatu příživnictví bylo na počátku 60. let zahrnuto i absentérství, mohlo se přihlédnout k tomu, že to bylo postihováno již dříve na základě vl.n. 52/53 (viz D. Státník ve monografii Sankční pracovní právo v padesátých letech).

Část této kapitoly pojednávající o příživnictví v socialistickém právu, je až zmatečná. Změna paragrafu 203 není v novelizaci trestního zákoníku č. 56/1965 Sb., jak se uvádí na s. 63-65, ale již v první novelizaci č. 53/1963 Sb. Tím ovšem se jako nepatřičný jeví odkaz č. 115 na důvodovou zprávu, neboť ta se vztahuje k novelizaci z roku 1965. Navíc není uvedeno její uložení, resp. z čeho je citována. Paragraf 203 nebyl zrušen zákonem č. 58/1965 Sb., jak se uvádí na s. 65, ale jen upraven zákonem č. 56/1965 Sb. Nebyl zrušen ani zákonem č. 150/1969 Sb. (viz s. 66). To by přece nemohl být ve druhé polovině 70. let využíván k politické perzekuci, jak se správně uvádí na s. 67.

Následná pátá kapitola nastiňuje disciplinami československé společnosti komunistickou mocí po nástupu normalizace a věnuje se souvztažnosti zahájených čistek s výše uvedeným paragrafem 203.

Kapitola šestá by měla přinést analýzu fenoménu příživnictví v místní institucionální správě, tedy ve vybraných obvodních národních výborů. Bohužel, není ničím jiným než popisem činnosti komisí či aktivů veřejného pořádku, zpravidla na základě předkládaných periodických zpráv, které jsou obsahově stereotypní. Nepřinášení nic jiného, než čísla o kriminalitě (včetně „příživnictví“) v tom kterém obvodě. Strohý závěr, že tyto instituce postupně měnily pole své činnosti a „boj proti kriminalitě“ se přesouval na orgány činné v trestním řízení, postrádá hlubší zdůvodnění.

Kapitola sedmá cílí do mediálního diskurzu a důrazem na jazykový kontext. Zůstalo však jen u vybraných článků Večerní Prahy se zvýrazněním expresivity jejich dikce. Kalkul panické reakce většinové společnosti je jen zmíněn, aniž by byl rozveden a zdůvodněn. Poslední kapitola prezentuje příběhy „příživnického“ způsobu života, a to prostitutky a recidivisty, které však nevyústily v konstrukt jejich typologie.

Závěr postrádá jasné odpovědi vytčené v cílech diplomové práce. Není prost problematických tvrzení, např. že normalizační vedení vsadilo na represivní politiku většinou vůči „sociální okrajovým skupinám“. Mnohé v předkládané diplomové práci není vysloveno, fenomén příživnictví je bezesporu košatější, než je v ní prezentován.

Jako celek je diplomová práce M. Mejzra více než problematická. Teoretické znalosti, které si její autor osvojil, v ní zůstaly nezúročeny. Většinou plochý, popisný text nemohou povýšit některé odstavce, zejména v úvodu a závěru, v nichž byla použita terminologie v příslušné části prezentovaných moderních výzkumných metod. Do uspokojivého tvaru chybí této práci mnohé, nicméně obsahuje jistý potenciál, který mně dovoluje vyslovit závěr, že ještě ji lze považovat za práci, která splňuje požadavky kladené na práce diplomové, a že ji lze doporučit k obhajobě.

Návrh hodnocení: dobře

V Praze, dne 28. srpna 2019

Prof. PhDr. Drahomír Jančík, CSc.